



Prof. Dr. Tankut Centel
İstanbul Hukuk Fakültesi Dekanı

BORDRO DIŞINDA ÜCRET ÖDENDİĞİNİN İSPATI (Karar İncelemesi)

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi

Esas No.: 2002/26754

Karar No.: 2003/8865

Tarih: 21.5.2003

Karar Özeti:

Duyuma bağlı tanık anlatımlarına itibar edilmeli ve işçilik haklarına ilişkin hesaplamalarda, itiraz edilmeksizin imzalanmış bordrolar esas alınmalıdır.

İlgili Mevzuat:

1475 sayılı İş K. 26; 4857 sayılı İş K. 32

Karar Metni:

Dava: Davacı, kıdem ve kötüniyet tazminatları, fazla çalışma ve izin ücreti, vergi iadesi ile ücret alacağının ödetilmesine karar verilmesini istemiştir.

Yerel mahkeme, isteği kısmen hüküm altına almıştır.

Hüküm süresi içinde davalı avukatı tarafından temyiz edilmiş olmakla dosya incelendi, gereği konuşulup düşünüldü.

Yargıtay Kararı

1. Dosyadaki yazılara, toplanan delillerle kararın dayandığı kanuni gerektirici sebeplere göre, davalının aşağıdaki bendin kapsamı dışında kalan temyiz itirazları yerinde değildir.

2. Davacı tarafından itiraz edilmeyen imzalı ücret bordrosunda davacının ücreti 150.000.000 TL.brüt olarak yer aldığı gibi davacı yanca ibraz edilen delil listesi ekindeki sigorta prim bordrosunda da aynı ücret miktarı yer almaktadır. Bu yazılı kayıtlara rağmen duyguya dayalı bilgi veren davacının komşusu ile diğeri de kardeşi olan tanık beyanlarına göre ücret kabulü hatalı olup bozma nedenidir. Mahkemece yapılacak iş bilirkişinin bordroya göre yapılan hesaplamasına değer vererek hüküm kurmaktan ibarettir.

Sonuç: Temyiz olunan kararın yukarıda yazılı sebepten BOZULMASINA, peşin alınan temyiz harcının istek

halinde ilgiliye iadesine, 21.5.2003 gününde oybirliğiyle karar verildi.

Kararın İncelenmesi:

I. İnceleme konusu Yargıtay kararına konu olan olayda, söz konusu kararın metninden anlaşıldığı kadarıyla:

1. İşyerinden ayrılan davacı işçi, davalı işverene karşı dava açarak, kıdem ve kötüniyet tazminatları ile fazla çalışma ve izin ücretleri, vergi iadesi ve ücret alacağının ödetilmesinin hüküm altına alınmasını talep etmiştir. Söz konusu davaya konu olan uyuşmazlıkta davacı işçi, daha önce ücret bordrolarını herhangi bir itirazda bulunmaksızın imzalamış; ancak, davanın görülmesi sırasında dinlettiği tanıklarla, gerçekte ücret miktarının bordrolarda yazılı miktar olmadığını kanıtlamaya çalışmıştır. Buna karşılık, davalı işveren, ücret bordroları ile sigorta prim belgelerini ibraz etmiş ve bunlara esas alınan ücret miktarlarının, birbirinin aynı olduğunu ileri sürmüştür.

Alt mahkeme, davacı isteğini "kısmen" hüküm altına almıştır. Ancak, davacının talep ettiği kalemlerden hangilerine mahkemece hükmedildiği, söz konusu karar metninden anlaşılamamaktadır. Buna karşılık, alt mahkemenin, tanık açıklamalarında yer alan ücret miktarlarına göre hükmünü oluşturduğu, anılan karar metninden açıklıkla anlaşılmaktadır.

2. Alt mahkemenin bu kararının davalı işverenin vekilince temyiz edilmesi üzerine uyuşmazlık, Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesi'nin önüne gelmiştir. Bu bağlamda, Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesi; bilirkişi tarafından yazılı kayıtlara, yani bordrolara dayanılarak yapılan hesaplamalara itibar edilmesi gerektiği gerekçesiyle, alt mahkemenin söz konusu kararının bozulmasına karar vermiştir. Çünkü, bordrolar yerine tanık açıklamalarına itibar edilerek ücret miktarının belirlenmesi ve buna göre hesaplamaların yapılması, Yüksek Mahke-

me'ye göre, hata olup hukuken alt mahkeme kararının bozulmasını gerektirmektedir.

II. İncelenen Yargıtay kararı; 1475 sayılı (eski) İş Kanunu döneminde verilmiş olmakla birlikte, konuya ilişkin daha önceki esasların yeni (4857 sayılı) İş Kanunu tarafından değiştirilmemiş bulunması nedeniyle, halen yürürlükte bulunan hukuk bakımından güncelliğini sürdürmektedir. Bu anlamda, söz konusu Yargıtay kararı bakımından çözümlenmesi gerekli temel hukuki sorun, görülmekte olan bir davada ücret bordrolarına ne oranda ispat gücünün tanınacağı noktasında toplanmaktadır. Buna göre, aşağıda ilkin, ücretin ödendiğinin ispatında durulacak ve daha sonra da, bu konudaki ispat araçları arasında ücret bordrolarının gücüne değinilecektir.

1. Ücret ödemelerinin belgelenmesi, temelde işçinin korunmasına yöneliktir. Gerçekten, ancak ücret ödemeleri belgelendiği takdirde, işçiye ödeme yapılıp yapılmadığı ve yapılmışsa hangi miktarlar üzerinden ve nasıl bir hesaplama biçimi içinde bunun gerçekleştirildiğinin bilinmesi, işçinin korunması yönünden çok önemlidir. Çünkü, işçiye ödenecek ücret, çoğunlukla kendisinin tek geçim kaynağını oluşturmakta ve bunun, yasa dışı kesinti ve indirimler yapılmaksızın eline geçmesinin sağlanması, onun yaşamını sürdürebilmesi açısından zorunlu görünmektedir.

Diğer yandan, ücret borcunun ödendiğinin belgelenmesi, işveren açısından da rahatlık sağlamaktadır. Çünkü, ücret ödemelerini belgeleyebilecek durumda olan işveren, elindeki belgeyle kendisini güvenli hissedecek ve yatırım planlarını bunun üzerine kurabilecektir. İleride ödeme yapma riski altında bulunacak işveren, kendini rahat hissedemeyecektir.

2. Ücretin ödenmesi bakımından ispat yükü kurallarına yaklaşılacak olduğunda; ücret ödeme borcunu yerine getirdiğini iddia eden işveren, buna ilişkin ödeme olayını ispat etmek zorundadır. Bu bağlamda, "ücret bordrosu", ücretin ödendiğini ispat için, güçlü bir "delil" olma durumundadır. Çünkü, ücret bordrosu, ücretin ödeneceği kişi olan işçinin imzasını taşımaktadır. Buna göre, ücret bordrosu, işyerinde çalışan tüm işçilere imzaları karşılığında yapılacak ücret ödemelerini gösteren bir yazılı belge niteliğindedir [bkz. T. Centel, İş Hukukunda Ücret, İstanbul 1986, 401].

Ücretin ödendiğini ispat hususunda ücret bordrosunu güçlü delil olma konumuna sokan unsur, esas itibarıyla, işçinin imzasıdır. Bu yüzden, ücretin kendi imzasını taşıyan ücret bordrosunda gösterilen miktardan çok olduğunu ileri sürecek işçi, söz konusu iddiasını ispatla yükümlü bulunacak, yani ispatsızlığın riskini işçi taşıya-

caktır [bkz. B. Umar/E. Yılmaz, İsbat Yükü, İstanbul 1980, 118]. Buna göre, herhangi bir itiraz ileri sürmeksizin, sözgelimi saklı (ihtirazi) kayıt koymaksızın, yani fazlaya ilişkin hakkını saklı tutmaksızın ücret bordrosunu imzalamış bulunan bir işçi, bunun aksini yine yazılı delille kanıtlamak zorunda kalacaktır. Bu nedenledir ki; inceleme konusu kararında Yüksek Mahkeme, "mahkemece yapılacak iş bilirkişinin bordroya göre yapılan hesaplamasına değer vererek hüküm kurmaktan ibarettir" anlatımına yer vermek suretiyle, "davacı tarafından itiraz edilmeyen imzalı ücret bordrosu"nun temel alınması gerektiğini belirtmektedir.

3. Yüksek Mahkeme'nin, inceleme konusu kararda, ücret bordrolarının ispat gücüne mutlak geçerlik tanıyan anlatımlara yer vermediği izlenmektedir. Nitekim, Yüksek Mahkeme, bordroların ispat gücüne, yani güçlü bir delil olma durumuna ihtiyatla yaklaşmakta ve bunu diğer bazı koşullarla tamamlamaya çalıştığı görülmektedir.

Gerçekten, Yüksek Mahkeme, uyuşmazlık konusu olayda ilkin, davacı işçinin ücret bordrosunu itiraz etmeksizin imzalamış bulunması noktası üzerinde durmakta; daha sonra ise, ücret bordrosunda gösterilmiş ücret miktarının, sigorta prim belgesinde temel alınan ücret miktarıyla uyuşmasına değinmekte ve bunu delili güçlendirici bir durum olarak kabul etmektedir. Giderek, Yüksek Mahkeme, tanık açıklamalarının davacının komşusu ile kardeşi gibi kendisine yakın kişilere ait olmaları noktası üzerinde durmaktadır. Bunun karşıt anlamından akla hemen, tanık açıklamaları davacı işçinin yakınlarına ait olmadığı takdirde, bunlara bordro karşısında itibar edilip edilmeyeceği sorusu gelmektedir.

Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesi'ni ücret bordrolarının ispat gücü konusunda tereddütlü davranmaya iten husus, bazı somut gerçekler olsa gerektir. Gerçekten, bazı kötünietli işverenlerin; vergi ve sigorta yükümlülüklerini azaltmak veya bunlardan tamamen kaçınmak üzere, bordro dışı ödeme yaparak çalıştırdıkları işçilere gerçekte yaptıkları ödemeleri kayıt dışı tuttukları, herkesçe bilinen bir gerçektir [bkz. C. İ. Günay, Şerhli İş Kanunu II, Ankara 1998, 1360-1361; F. Şahlanan, Ferdi İş İlişkinin Kurulması ve İşin Düzenlenmesi-İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Millî Komitesi (yay.), Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin Kararlarının Değerlendirilmesi 1995, İstanbul 1997, 12]. Ancak, bu tür iddiaların, iyiniyetli işverenlere karşı kötünietli işçiler tarafından ileri sürülmesi de, olası bir durumdur. İşte, belirtilen kararıyla Yüksek Mahkeme'nin; bu iki yönlü olguyu dengede tutmak üzere, ücret bordrolarının is-

pat gücünü belirtilen hususları katmak suretiyle tamamladığı görülmektedir.

4. Yüksek Mahkeme'nin ücret bordrolarının ispat gücüne tanıdığı önem, zaman içinde değişime uğramıştır. Gerçekten, Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesi; saptayabildiğim kadariyle, 1995 yılına kadar verdiği kararlarında, ücret bordrolarının her zaman gerçeği yansıtmadığı gerekçesinden devinerek, diğer bazı unsurların ücret bordrolarını desteklemesini ve tamamlamasını aramıştır. Bu bağlamda, Yüksek Mahkeme'nin bordrolara karşı tanık anlatımlarına itibar edebildiği görülmektedir [Yargıtay kararlarıyla ilgili gelişme için bak. Şahlanan, 12-13].

Yüksek Mahkeme, dönüm noktası biçiminde nitelendirilebilecek olan 1995 yılından sonra verdiği kararlarında ise, ücret bordrolarını esas almaya başlamış ve tanık anlatımlarını yeterli bulmamıştır [sözgelimi bkz. Yarg. 9. HD., 25.2.1997-1996-20167/3199; Yarg. 9. HD., 25.2.1997-1996-20166/3198; Yarg. 9. HD., 14.1.1997-1996-17411/161; Yarg. 9. HD., 30.9.1996-6764/18058-Günay, 1409 No. 92, 1410 No. 93, 1415 No. 108, 1438 No. 147]. Bu bağlamda, Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesi; ücret bordrolarının, itiraz edilmeksizin işçi tarafından imzalanmış bulunmasını temel almış [bkz. Yarg.

9. HD., 27.6.1996-12441/14592; Yarg. 9. HD., 26.6.1996-3646/14405; Yarg. 9. HD., 11.6.1996-5761/13361; Yarg. 9. HD., 22.5.1996-1995-37736/11315-Günay, 1448 No. 171-172, 1454 No. 186, 1464 No. 209] ve işçinin imzasını taşımayan bordroların da, işçi aleyhine delil niteliğini taşıyamayacağını kabul etmiştir [Yarg. 9. HD., 5.11.1996-11020/20626-Günay, 1420 No. 116].

III. İnceleme konusu Yargıtay kararı, gerekçesi ve vardığı sonuç itibarıyla doğru ve yerinde bir karar olarak görünmektedir. Bu bağlamda, Yüksek Mahkeme'nin daha önce, belli bir tarihten (özellikle, 1995 yılından) sonra vermiş bulunduğu kararlarla çelişiyor olmaması da, ayrıca belirtmeye değerdir. Ancak, söz konusu kararıyla Yüksek Mahkeme, bazı ülke gerçeklerini görmezlikten gelememiş ve bordroyla ispatın gücünü, belli bazı koşulların gerçekleşmesine bağlı tutmak durumunda kalmıştır. Bununla birlikte, söz konusu koşullar, yine de yazılı belgeyle ispat kuralını aşar nitelikte görünmemektedir. Böylece, Yargıtay Dokuzuncu Hukuk Dairesi, somut gerçekler ile kötüye kullanıma karşı korumasız durumlar arasında bir denge oluşturmaya çalışmıştır. Yüksek Mahkeme'nin ise, bu konuda başarısız olduğu pek söylenemez.